

Výskumná štúdia NBS

8/2024

Stabilita, nepozornosť voličov a neochota k reformám

Sergei Mikhalishchev a Vladimír Novák

© Národná banka Slovenska 2024
research@nbs.sk

Táto publikácia je dostupná na internetovej stránke NBS
www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-vyskumu

Prezentované názory a výsledky v tejto štúdií sú názormi autorov a nevyjadrujú
oficiálne stanovisko Národnej banky Slovenska.

Práca neprešla jazykovou úpravou.

NETECHNICKÉ ZHRNUTIE

Mnohí politickí lídri postavili svoju popularitu a úspech na sľuboch stability v reakcii na nárast politickej a ekonomickej neistoty. Základnou charakteristikou takýchto politických platforiem je ich jednoduchosť a zamedzovanie reforiem a významných zmien. Tento trend je výrazný po celom svete, nielen v mladých demokraciách, ale napríklad aj v krajinách, kde sa politický systém prikláňa k autoritatívnejším tendenciám. Predchádzajúca literatúra sa zameriavala na objasnenie dôvodov nástupu takýchto stabilitu sľubujúcich politických platforiem. Avšak málo sa vie o dôsledkoch nástupu takýchto politických platforiem na následnú politickú súťaž. Preto táto štúdia skúma, ako tieto politiky sľubujúce stabilitu, ovplyvňujú následnú politickú súťaž a správanie voličov.

Voličov modelujeme ako *racionálne nepozorných*. Ide teda o voličov, ktorí, hoci sú schopní získať informácie o výhodnosti jednotlivých politických platforiem pre seba, musia na ich získanie vynaložiť určité náklady – časové, finančné či kognitívne. Štúdia predpokladá, že voliči nemajú vždy kapacitu ani motiváciu venovať dostatok pozornosti politickým sľubom, a práve v takýchto podmienkach majú stabilitu ponúkajúce politické platformy výrazný vplyv. Volič vie, aké politiky ponúka ako súčasný politik (inkumbent), tak aj jeho vyzývateľ (oponent). Hoci volič nevie, aký stav sveta nastane, a teda aký konkrétny prínos mu jednotlivé politické platformy nakoniec prinesú, môže o tom získať informácie a následne sa rozhodnúť, či si zvolí inkumbenta alebo oponenta.

Ukážeme, že ponuka politiky, ktorá garantuje zachovanie statusu quo inkumbentom bez ohľadu na to, ako sa situácia vyvinie, môže zdanlivo pôsobiť neškodne, no má zásadné dôsledky pre voličov a politickú súťaž, ako napríklad možné zníženie ambicióznosti reformného odhodlania oponenta a zvýšenie výhodnosti kontroly informácií inkumbentom.

JEDNODUCHÉ POLITIKY A ICH VPLYV NA POLITICKÚ SÚŤAŽ

Jednou z hlavných otázok, ktorými sa táto štúdia zaoberá, je, prečo sa politickí oponenti v politickom boji s inkumbentom, ktorý sľubuje zachovanie statusu quo, často zdráhajú navrhovať reformy, ktoré by mohli byť pre voličov prospešné. Ukážeme, že jednoduché politiky ponúkajúce stabilitu (ďalej len stabilizačné politiky) vytvárajú *negatívne externality*. Tie spočívajú v tom, že oponenti sú často nútení navrhovať menej ambiciózne a opatrné opatrenia, aby neodradili nepozorných voličov. To vedie k situácii, keď sú voliči vystavení voľbe medzi stabilitou a nevýraznou reformou, pričom žiadna z možností neponúka dostatočný priestor na zlepšenie.

Tento postoj je poháňaný nepozornosťou voličov a schopnosťou politikov ovplyvniť

prostredníctvom svojich politických návrhov, koľko pozornosti volič venuje štúdiu ponúkaných politických platforiem a ich dopadov. Oponent sa preto snaží zvoliť takú politickú platformu, ktorá na jednej strane znižuje význam rozhodnutia, čím odrádza voličov od vyhľadávania príliš detailných informácií, vďaka ktorým by volič mohol zistiť aj preňho negatívne dopady ponúkanej reformy. Zároveň však musí oponentská politická platforma zostať dostatočne atraktívna pre voliča v porovnaní s platformou inkumbenta. Týmto spôsobom ponúkame nové vysvetlenie, prečo môže chýbať ochota k reformám, aj keď sa všeobecne verí, že by pravdepodobne viedli k zvýšeniu blahobytu.

Jednoduchosť stabilizačných platforiem však nie je jediným problémom. Štúdia ukazuje, že inkumbent môže využívať vysokú mieru neistoty a zvyšovať náklady na získavanie informácií, čo voličov ešte viac odrádza od toho, aby sa hlbšie zamýšľali nad oponentovými návrhmi. Oponenti sa tak nachádzajú v zložitej pozícii – musia prichádzať s politickými návrhmi, ktoré sú menej rizikové, a tým pádom aj menej atraktívne pre voličov.

KONTROLA INFORMÁCIÍ A JEJ DÔSLEDKY

Vysoká miera neistoty spojená s vysokými nákladmi na získavanie informácií otvára priestor pre inkumbentov na využívanie rôznych *taktík kontroly informácií*. Jednou z takýchto taktík je cenzúra médií alebo šírenie dezinformácií, čo voličom ešte viac sťažuje prístup k relevantným informáciám o alternatívnych politických platformách. Tento fenomén nie je obmedzený len na autoritatívne režimy, ale prejavuje sa aj v demokratických systémoch, kde lídri s autokratickými sklonmi udržiavajú kontrolu nad informáciami, aby oslabili politickú súťaž.

Štúdia preto upozorňuje na *nepriame mechanizmy* ovplyvňovania voličov – politici, ktorí ponúkajú zachovanie daného stavu a zamedzenie akýmkoľvek zmenám, majú možnosť znižovať dostupnosť presných informácií a manipulovať tak rozhodovanie voličov. To vedie k tomu, že voliči sa viac prikláňajú k zachovaniu statusu quo, aj keď by reforma mohla byť v ich dlhodobom záujme výhodnejšia.

NEOCHOTA K REFORMÁM AJ V PRÍPADOCH, KEĎ SÚ POTREBNÉ

Ďalším dôležitým aspektom štúdie je mechanizmus *neochoty k reformám*. Keďže stabilizačné politiky inkumbentov obmedzujú politickú súťaž, oponenti často ustupujú od navrhovania ambiciózných reforiem, ktoré by síce mohli priniesť vyššie výhody, ale zároveň so sebou nesú určité riziká. Tento jav má priamy dopad na politickú dynamiku – voliči sú ochotnejší podporiť stabilitu a vyhýbajú sa rizikám spojeným s reformami,

ktoré by mohli ohroziť súčasný stav.

Voliči však majú len obmedzené možnosti vyhodnotiť, či navrhované reformy skutočne stoja za riziko. Náklady na získavanie informácií v kombinácii s vysokou mierou neistoty spôsobujú, že sa často rozhodnú podporiť inkumbenta, pretože rizikové reformy sa im zdajú príliš vzdialené a neprehľadné.

DLHODOBÉ DÔSLEDKY NA DEMOKRATICKÚ SÚŤAŽ

Štúdia má aj širšie implikácie pre pochopenie súčasných demokratických trendov. Ukazuje, ako môžu jednoduché stabilizačné politiky viesť k postupnému *oslabovaniu politickej súťaže*. Politici, ktorí pôvodne získali moc demokratickým spôsobom, môžu využívať stabilizačné platformy ako prostriedok na udržanie moci, čím sa obmedzuje priestor pre zmysluplnú politickú diskusiu. Tento fenomén môže byť jedným z faktorov, ktoré prispievajú k *demokratickému úpadku* ("democratic backsliding"), keď sa demokracie začínajú odkláňať od pluralitnej súťaže a otvoreného prístupu k informáciám.

Zároveň štúdia ponúka nový pohľad na fenomén tzv. "*spin diktátorov*" – politikov, ktorí síce udržiavajú zdanie demokratických štruktúr, no v skutočnosti obmedzujú dostupnosť informácií a kontrolujú médiá, aby si udržali moc. Tento jav nie je výhradne spojený s autoritárskymi režimami, ale môže sa prejaviť aj v rámci demokratických politických systémov, kde je politická moc vysoko centralizovaná.

ZÁVER: VÝZNAM PRÍSTUPU K INFORMÁCIÁM A ÚLOHA VOLIČOV

Výsledky štúdie poukazujú na to, že stabilizačné politiky, ktoré sa na prvý pohľad zdajú byť atraktívne a bezpečné, môžu mať negatívne dopady na kvalitu politickej súťaže a na blaho voličov. Obmedzovaním prístupu k informáciám a využívaním nepozornosti voličov môžu inkumbenti získať nespravodlivú výhodu, čo vedie k oslabeniu reformných snáh a k zachovaniu neefektívnych politík.

Pre voličov je preto kľúčové mať prístup k spoľahlivým informáciám a byť ochotní investovať čas a úsilie do ich získavania. Iba tak môžu byť schopní rozlíšiť medzi skutočne efektívnymi reformami a populistickými sľubmi zdanlivej stability, ktoré v konečnom dôsledku bránia politickému a ekonomickému pokroku.